

Dr hab. n. med. Agnieszka Owczarczyk-Saczonek, prof. UWM

Olsztyn, 8.08.2020

Katedra i Klinika Dermatologii, Chorób Przenoszonych

Drogą Płciową i Immunologii Klinicznej,

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Recenzja pracy doktorskiej lek. Michała Tołkacza

na podstawie rozprawy pt.

„Ocena poziomu stresu i wypalenia zawodowego pracowników polskiego rynku farmaceutycznego”

Promotor: Prof. dr hab. n. med. Anna Zalewska-Janowska

W przedstawionej mi do recenzji rozprawie doktorskiej mgr Michała Tołkacza pt. „Ocena poziomu stresu i wypalenia zawodowego pracowników polskiego rynku farmaceutycznego” postawiono za główny cel ocenę poziomu stresu i zjawiska wypalenia zawodowego pod kątem cech społeczno-demograficznych u pracowników sektora farmaceutycznego, także w powiązaniu z pomiarem czynników stresujących w miejscu pracy i oceną radzenia sobie ze stresem. Ponadto Doktorant przeanalizował zależności pomiędzy poziomem odczuwalnego stresu a wypaleniem zawodowym i wybranymi zmiennymi demograficznymi.

Według obecnej wiedzy na wypalenie zawodowe narażeni są przedstawiciele wszystkich zawodów, a wpływają na nie czynniki i predyspozycje osobowościowe oraz uwarunkowane miejscem pracy. Szczególnie dotyka ono ludzi pracujących intensywnie dla innych ludzi, edukatorów, którzy z racji swojego zawodu często powtarzają i przekazują wiedzę z tego samego zakresu materiału, osoby które wykonują pracę o charakterze powtarzalności oraz

tych którzy nie widzą głębszego sensu swojej pracy oraz perfekcjonistów. Wypalenie zawodowe dotyka często pracowników ambitnych, którzy szybko chcą wspiąć się po szczeblach kariery. Pracują dużo, zaniedbują własne potrzeby i jeśli po kilku latach nie awansują, a ich umiejętności nie są w pełni wykorzystywane, a zaangażowanie premiowane, to może dojść do zniechęcenia lub wypalenia zawodowego. Skutkiem jest rozpacz, obniżenie nastroju, a nawet myśli samobójcze. Dalsze konsekwencje to wyczerpanie psychiczne, fizyczne i emocjonalne, duża podatność na infekcje, ryzyko wystąpienia chorób serca, układu krwionośnego i pokarmowego.

Projekt badawczy uzyskał zgodę Komisji Bioetyki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (uchwała RNN/132/15/KE z dn. 19.05.2015).

Rozprawa ma klasyczny podział na rozdziały – wstęp i cele pracy, opis problemu stresu i wypalenia zawodowego, metodologia badań, wyniki postępowania badawczego, grupy badanej i metodologia badań własnych, wyniki, omówienie wyników badania i dyskusja oraz podsumowanie wyników i wnioski, zgodnie z wymogami formalnymi zawartymi w Ustawie o Stopniach i Tytułach Naukowych. Dodatkowo praca zawiera wykaz skrótów i symboli, bibliografię, spis tabel i rycin, oraz aneks (Skala Odczuwalnego Stresu-10, Kwestionariusz Mini-COPE, Kwestionariusz do Subiektywnej Oceny Pracy, Kwestionariusz wypalenia zawodowego Maslach Burnout Inventory, Kwestionariusz Instytutu Karolinska). Praca zawiera 153 stron tekstu, 80 rycin i 106 tabel. W pracy znajduje się odniesienie do 75 pozycji piśmiennictwa krajowego i zagranicznego, z czego ponad 20 zostało opublikowanych w ostatnich 10 latach. Piśmiennictwo cytowane jest poprawnie.

Wstęp zawiera opis szczególnych uwarunkowań zawodu związanego z sektorem farmaceutycznym, jako szczególnie narażonego na stres poprzez stałe podróże i kontakty z licznymi osobami w ciągu dnia. Na tej podstawie Doktorant formułuje cele badawcze: ocenę poziomu stresu i zjawiska wypalenia zawodowego pod kątem cech społeczno-demograficznych u pracowników sektora farmaceutycznego. Ponadto Doktorant przeanalizował

zował zależności w powiązaniu z pomiarem czynników stresujących w miejscu pracy i oceną radzenia sobie ze stresem, oraz pomiędzy poziomem odczuwalnego stresu a wypaleniem zawodowym i wybranymi zmiennymi demograficznymi.

W kolejnej części Doktorant w sposób przystępny dokładnie przedstawia zjawisko stresu i wypalenia zawodowego, ich konsekwencje, objawy, opisuje źródła zjawisk, a także charakteryzuje poszczególne etapy wypalenia zawodowego i przedstawia metody służące ich przeciwdziałaniu. Reasumując, rozdział ten zawiera istotną wiedzę świadczącą o głębokim merytorycznym przygotowaniu Doktoranta i stanowiącą podstawy teoretyczne badań, co zostało przedstawione w rozdziale „Wstęp i cele pracy”.

W rozdziale „Metodologia badań własnych” w sposób czytelny opisane zostały metody oceny, użyte ankiet i kwestionariusze oraz zastosowane metody statystyczne do analizy uzyskanych wyników. Metody badawcze zostały dobrane prawidłowo i umożliwiły realizację postawionych sobie celów. Doktorant charakteryzuje grupę badaną – 210 pracowników polskiego rynku farmaceutycznego, którą podzielono na trzy podgrupy: pracownicy agencji farmaceutyczno-marketingowej, firm farmaceutycznych i pracowników aptek. Dodatkowo analizuje czynniki demograficzne (płeć, wiek, stan cywilny, dietność, zamieszkanie z dziećmi, miejscem zamieszkania, poziomem wykształcenia, współistniejącymi chorobami przewlekłymi, dochodem netto, stanowiskiem i stosunkiem pracy, stażem pracy, cechami zakładu pracy, liczbą przepracowanych godzin, urlopem).

Rozdział „Wyniki postępowania badawczego” zawiera opis rezultatów przeprowadzonych badań. Złożony jest głównie z tabel i rycin z załączonym krótkim komentarzem, który umożliwia pełne ich zrozumienie. Porównanie wyników Skali Odczuwalnego Stresu (PSS-10) nie wykazało istotnych statystycznie różnic w analizowanych grupach, natomiast stwierdzono istotną różnicę w poziomie odczuwania stresu (5-6 stenów). Kwestionariusz Mini-COPE ujawnił istotnie statystyczną różnicę w obszarze „aktywne radzenie sobie”, co było dominującą dla pracowników agencji farmaceutyczno-marketingowej, natomiast „pozytywne przewar-

tościowanie”, „poszukiwanie wsparcia instrumentalnego” i „zajmowanie się czymś innym” najczęściej było wybierane przez pracowników aptek. Kwestionariusz do Subiektywnej Oceny Pracy wykazał w przypadku źródła stresu istotne różnice statystyczne w kwestii wydłużenia czasu pracy i zwiększenia odpowiedzialności dla pracowników apteki, a dla wszystkich brak wsparcia. Istotnie na poziom stresu wpływa także miesięczny dochód netto. Z kolei Kwestionariusz wypalenia zawodowego Maslach Burnout Inventory (MBI) podkreślił silną zależność pomiędzy poziomem odczuwanego stresu a wypaleniem zawodowym. Poziom wypalenia zawodowego istotnie korelował ze stażem pracy, brak poczucia osiągnięć zawodowych i wyczerpanie emocjonalne. Badania wykazały, że poziom odczuwanego stresu istotnie wpływa na funkcjonowanie organizmu, problem z regeneracją i wpływem na procesy myślowe (Kwestionariusz Instytutu Karolinska).

Omówienie wyników jest przeprowadzone w sposób prawidłowy, bardzo dojrzały, opierając się na wynikach wcześniejszych doniesień literaturowych. Wnioski w pełni odpowiadają na postawione cele pracy.

W związku z powyższym, przedstawiona mi do recenzji praca spełnia warunki osiągnięcia naukowego, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

Podsumowując, przedstawioną mi rozprawę doktorską oceniam bardzo pozytywnie. Wybranie ciekawego tematu, prawidłowo dobrane metody badawcze oraz analizy statystyczne, dobór literatury, wskazują, że mgr Michał Tołkacz jest osobą umiejącą prowadzić badania naukowe, oraz wyciągać odpowiednie wnioski. W związku z powyższym przedkładam Wysockiej Radzie Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi wniosek o dopuszczenie mgr Michała Tołkacza do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

KIEROWNIK
Katedry i Kliniki Dermatologii,
Chorób Przenoszonych Drogą Płciową
i Immunologii Klinicznej
Dr hab. n. med. Agnieszka Owczarczyk-Saczonek, prof. UWM
dr hab. n. med. Agnieszka Owczarczyk-Saczonek
prof. UWM

